

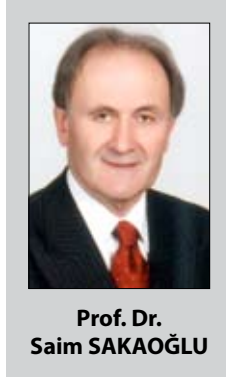
Bizim Sözlerimiz: 2

YIRTILAN DELİ BEKİR'İN YAKASI

Bilmem sizin dilinize de takılıp kalan, eskilerin söyleyişiyle *pelesenk* olan atasözleri veya deyimler var mıdır? Vardır da belki farkında değilsinizdir. Ben yakın çevremdeki bazılarının ne tür sözleri sıkça kullandığını bilirim. "Benim de böyle sözlerim var mıdır?" diye düşünürüm. Ve hemen itiraf ederim: Niçin olmasın!

Tam 36 yıl olmuş. Daha 2547 Sayılı Yüksek Öğrenim Kanunu ortalarında bile yoktu. O yıllarda ne rektör yardımcısı vardı, ne dekan, ne de bölüm başkanı yardımcısı... İşte böyle bir dönemde, Atatürk Üniversitesindeki bir dekan büyüğümüz izinli olan rektörümüzden başka birkaç da dekanlığın vekâletini üstlenmişti. Bir öğle sonu, mesaiye giderken beni görünce makam şoförüne işaret etmiş olmalı ki araba yanımda duruverdi. Açılan camdan; "Gel Sakaoğlu, beraber gidelim..." diyen o babacan sesi tanıyiverdim. O, Prof. Dr. İbrahim Aykaç idi. Ön koltuğa oturdum. Konuşuyorum. Durumunu bildiğim için sözü o tarafa çevirdim:

"Sayın Rektörüm, bugünlerde işle-

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

riniz de oldukça fazla... Yorulmuyorsunuz inşallah..."

"Sorma benim canım gardaşım; işler o kadar çok ki... İmzayı ata ata bitiremiyoruz. *Delî bir değil ki bağlayasın, ölü bir değil ki ağlayasın.*"

İşte Mardinli hocamın bu sözünü hiçbir zaman unutamadım. Asistanlarıma (araştırma görevlisi olduklar ya sonradan.) bu sözü öğrettim. Önce o hocamızı hatırlayacaklar, sonra ben hocalarını... Bu olayın tarihi, atasözünü yazdığım bir fişte, 19 Nisan 1973 olarak görülüyor.

Sözün hangi ilimize ait olduğunu bilmiyorum, belki de bir yörenin sözüdür. Bizim olsun da hangi ilimizin olursa olsun... Güzel bir söz.

Bu sözümüz kadar olmasa da Konya'daki evimizde işittiğim bir başka sözümüz var, bu seferki bir başka: *Yırtılan Delî Bekir'in yakası*. Yazıya başlarken kafamın içersindeki bilgisyarı şöyle bir çalıştırıp bu sözü daha önce nerelerde ve nasıl kullanmışım, onları hatırlamaya çalıştım. Yazıya başlarken ikisini belirledim, daha doğrusu o iki eski yazımı Erdemli'de de buluverdim. Eh artık kendi yazımdan

kaynak gösterecek, hele hele sonunda Prof. filan da olmayacağıma göre yaptığımız aşırı macılık (intihal, bilimsel hırsızlık) filan da olmayacak.

Eskişehir Valiliği ile Folklor Araştırmaları Kurumu (Ankara) 1983 yılında, önceleri iki yılda bir, sonradan üç yılda bir olmak üzere *Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri* adı altında bir bilimsel toplantı düzenlemeye karar verirler. Kısmet olursa, 2010 yılının 7-9 Mayıs günlerinde onuncusu, bizim de düzenleme kurulu üyesi olduğumuz bir kurulca gerçekleştirilmeye çalışılacak. Ben, ilk ikisi dışında bütün toplantılarda görev almıştım.

İlk yılki bildirimim adı şöyle idi: “Atasözleri ve Deyimlerimizdeki Yabancı Asıllı Kelimeleri Türkçeleştirebilir miyiz?”

Bu bildirim, hemen ertesi yıl, yayınına hâlâ süren önemli, bir dergimizde yayımlandı.

Türk Dünyası Araştırmaları, 33, Aralık 1984, 131-140. Bildirimizin bir kitapta yer alması dört yıl sonraya rastlar: *1.Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri / 7-9 Mayıs 1983 Eskişehir*, Eskişehir 1987, 255-261. Bu yazımı daha sonra, şimdi profesör olan vefalı öğrencim Yrd. Doç Dr. Ali Berat Alptekin’in hazırladığı, *Doğumunun 50., Yazı Hayatının 30. Yılı Münasebetiyle Hocam Prof. Dr. Saim Sakaçoğlu (Hayatı, Yayınları ve Yazılarından Seçmeler)* adlı kitaba da alınmıştır: Konya 1989, 146-153.

Eh artık bu kadar çok kaynakta yayımlandığına göre ulaşmanız hiç de zor olmayacak. Bakalım orada, yazımızın başlığındaki Bekir için ne demişiz?

Biz, o yazımızda atasözlerimiz ve deyimlerimizdeki değişiklikleri, zaman ve yer açısından üç bölüme ayırmanın uygun olduğu görüşüne varmışız. Bunların üçüncü dalı, “Anadolu Ağızlarında Görülen Değişiklikler” başlığını taşıyor. Bu başlığı açıklarken de şöyle demişiz:

“Dil araştırmacıları Anadolu’da muhtelif ağızların bulunduğunu söylerler.

Bunlar arasında birbirine pek benzeyen yakın il ve bölge ağızları olduğu gibi, aralarında oldukça farklar olan ağızlar da vardır. Hatta bu ağızlarda görülen fiil çekimleri ve ses değişimleri anlaşılmayı oldukça zorlaştırmaktadır. Aşağıdaki örneklerde bu tür değişiklikler göz önünde bulundurulmuştur.

Yırtılan deli Ahmet’in yakası (Gaziantep, BAAD 1: 403)

Yırtılan deli Bekir’in kesesi (Ereğli-Konya, BAAD1: 403)

Yırtılan deli Bekir’in yakası (Konya, arşivimizden)

Yırtılan terzi Mahmut’un şalvarı (Yeşilyurt-Malatya, BAAD 1: 403)

(BAAD: Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler, Ankara 1969)

Durmadan bir şeyler yırtılıyor: *Yaka, kese, şalvar...* Neden bir şeyleri yırtılanların çoğunun sahibi aynı lakapla anılıyor: *Deli*. Ancak birinin ‘Deli’, olmayıp ‘Terzi’ olduğunu görüyoruz.

Peki, bu yakalar niye yırtılıyor? Kim bu Bekirler, Ahmetler, Mahmutlar?

Buraya kadar olan örnekleri Eskişehir konuşmamızdan almıştık. Şimdi de Konya’da yayımlanan öbür yazımıza bir göz atalım. O yazımız da önce bir gazetemizin kültür ekinde yayımlandıktan sonra bir kitabımıza da alınmıştı: “Çaybaşı Konuşmaları”, *Yeni Gazete/ Cönk* eki, 7 Temmuz 1999, 1-2. Yazımızı, daha sonra, Meram Belediye Başkanlığınca, başka yazılarımızla birlikte kitaplaşmıştı: *Çaybaşı Yazıları*, Konya 2000, (2. bs., 2002), 157-161.

Bakalım bu kitapta Bekir Efendi nasıl yer alıyor?

“Babam bazı günler siparişlerin çokluğu karşısında hafif bir tepki gösterir ve şu, benim hâlâ unutamadığım deyimimizi söyleyiverir: Yırtılan deli Bekir’in yakası!..”

Hep merak ederdim, “Kim bu deli Bekir?” diye. Konya’mızın güllerinden “Deli Bekir miydi”, diye epey düşünmüşümdür. Sonra anladım ki her aile

reisi bir parça ‘deli Bekir’miş!”

Hatta bir de hatırlatmada bulunayım. Türk Dil Kurumu 1960’lı yılların başında başlattığı ikinci atasözleri ve deyim derleme seferberliği için ben de 59 atasözü ve deyimle birlikte bu deyimini de Kuruma emanet etmiştim.

Şimdi düşünüyorum da, ben de eşime “ Yırtılan Deli Bekir’in yakası” diyor muyum? Hiç demedim demesine de acaba aklımdan geçirmişliğim var mı? ‘Yok diyorum, yok’

Anadolu’umuz bir deyim hazinesidir; insanımız her olaya bir deyimle zenginlik katabilir. Rahmetli annemin ‘ısmarış’ (sipariş)ları bazı günler biraz fazla oluyordu galiba... Akşamı misafir mi vardı, yoksa bazı şeyler tükenmişti de annem toptan mı sayıvermek istemişti, bilemiyorum. Ancak, ‘kentsel dönüşüm’le tarihe karışan o eski evimizin avlusuna çıkarken annemin sözlü listesine babamın anlamlı cevabı hâlâ kulaklarımda çınlıyor. Hemen unutmadan söyleyeyim, babamın ‘Bekir’li sözleri yüksek perdeden olmazdı, belki biraz o günün ekonomik durumuyla ilgiliydi.

Bu konuda bakabileceğimiz pek çok kaynak varsa da biz ancak bir ikisini hatırlayacağız.

Mehmet Muhlis Koner, *Gelin-Kaynana*, Konya 1943.

Saim Sakaoğlu. “Örnek Dil Metinlerinin Atasözleri Açısından Taşıdığı Değer”, 2. *Folklor ve Halk Edebiyatı Kongresi / 27-28 Ekim 2000 Konya*, Konya 2001, 14-16.

Rahmetli annemin dilindekini ise bir makalemizde dile getirmiştik: Babam ve Annemden Dinlediklerim”, *Çaybaşı Yazıları*, Konya 2000 (2.b s. 2002), 171-176. Sıra sizde... Anneniz, babanız hayatta iken başlayın derlemeye.

Not: Ben bu yazıyı Erdemli’de, 14 Eylül 2009 tarihinde yazmıştım. Aradan on gün kadar geçti, yıllık dinlenmemizi tamamlayıp Konya’mıza döndük.

Ertesi gün gazetecime uğrayıp,

Konya’da bulunmadığım son üç haftanın ayrılmış iki günlük gazetesini toplayıp eve taşıdım. Böylece yokluğumda Konya’da yaşananları, gecikerek de olsa, öğrenmiş olacaktım. Sevgili kardeşim İsmail Detseli’nin yazılarını zevkle okurum. Ne yazık ki o uzun soluklu, tam sayfalık yazılar yok artık. Sadece orta sayfadaki yazarlardan biri olarak yazıyor. Benim yazımı kaleme aldığım gün, Desteli’nin de bir yazısı çıkmış, gelince okudum: “Şehrin Ortasında Olup Bitenler”, (*Memleket*, 14 Eylül 2009). Eskiler buna ‘tevfuk’ derler, bakınız, İsmail kardeşimiz ne diyor yazısında:

Yine o yıllarda başıma gelen bir olay var ki akıllara durgunluk verir cinsten. Konya kırsalında büyük bir kasabanın içme suyu ihale edilmiş kasabanın içerisinden çıkan bol miktarda suyu pompalı bir depo ile 4 kilometre uzaktaki bir tepeye çıkarıp, oradan kasabanın içerisinde yapılan su şebekesine aktarılması sağlanacak. Adam şebekeyi yapmış, suyu pompalı depoya aktarmadan işi bırakmış kaçmış. Yapılan işin kabulünde suyun çıktığı yerden 4 kilometrelik tepeye kadar boruyu da devletten alan müteahhit döşedim diye kabul ettirmiş. Bizim müteahhit ihaleyi aldı. Suyu akşından depoya aldık mevcut boruya bağladık Daha 3 metre gitmeden su bir yerden patladı çıktı. Meğer adam boruları tepeye kadar götürmemiş. “200 metre ilerde bırakmış ama tepeye bir altı metrelik boru koyup işte buraya çıkardım” diye kabulünü yaptırmış. İşte bizim işler böyle, tilki bağlar çakal çözer. Biz de ona “Nemelazım buna nemelazım deyip umursamayınca **yandı bizim Garip Kazım** oluyor **yırtılan Deli Bekir’in yakası**” deyip vurun abalya hep vuruyoruz. Allah bu insanlara vicdan merhamet versin, haramı helali ayıranlardan kilsin. Amin..

Yazıyı okudunuz, artık yırtılan sadece Deli Bekir’in yakası değil, devletin bütçesi...

AHMET ÇELİK

ŞEYH MUHAMMED KUDSİ EL-BOZKIRI (HOCA MEMİŞ EFENDİ)'NİN HAYATI VE MENKİBELERİ -1-

Sadât-ı meşâyih-i Nakşiyeden, mahbûb-u hüdâ, kutbu'l-vücudül-cami, beyneş-şerîati ve't-tarîkati, Kutbul-âfak, gurretü a'yunü'l-uşşak, Müderris, Hoca, Şeyh, Seyyid Muhammed Kudsî el-Bozkırı (rh.a) 1784 yılında Konya ilinin Bozkır ilçesinin Aliçerçi köyünde dünyaya geldi. İsmi, Muhammed b. Mustafa b. İsa'dır. Halk arasında Memiş Efendi lakabıyla tanınır. Memiş ismi "Muhammed" anlamında kullanılır. Soyu 13. yüzyılda Anadolu'ya göç eden Said el-Horasani aracılığı ile Rasulullah (salallahu aleyhi ve sellem)'e dayanır.

Bozkır 18. ve 19. yüzyılda Hadim gibi bir ilim merkeziydi. Birçok medreseler açılmıştı. Memiş Efendi, Ebu Said Muhammed el-Hadimi (rh. a)'nin öğrencilerinden Seyyid Ahmed Müftü el-Hadimi, İbrahim el-Karacahisari'den, onun vefatından sonra da Muhammed b. İbrahim el-Karacahisari'den ilim aldı. Sonra da ilim ve kemalatını yükseltmek amacıyla Alanya, Kayseri, İstanbul ve Rumeli gibi zamanın ilim merkezlerine yolculuk yaptı. Pek çok âlimden dersler aldı. Sonra memleketine dönerek Karacahisar'da medresesini açtı.

Mevlâna Halid-i Bağdadi (rh.a)'nin halifesi Ödemişli Hasan Kudsî Efendi (rh.a) bizzat Karacahisar'a gelerek Memiş Efendi (rh.a)'yi irşat ederek Nakşî-Halidi tarikatı üzere icazet verdi. Sonra Memiş Efendi (rh.a) bizzat Şam'a giderek Mevlâna Halidi Bağdadi

(rh.a)'den Nakşî tarikatı icazeti alarak onu halifelerinden oldu. Mevlâna Halidi Bağdadi (rh.a)'nin tavsiyesi üzerine Kudüs'te erbain çıkardı. Bu sebepten "Kudsî" lakabını aldı. Mekke'ye giderek hac vazifesini ifa etti.

Onun en önemli vasıflarından biri (Hadimi geleneğine dayanan) medreseyi esas alan bilgi ve şer'i esaslara dayanan (Nakşî-Halidi) bir tasavvuf anlayışına öncülük etmesidir. Hem medreseyi hem de tekkeyi birlikte yürüttü. Bu anlayışından dolayı kendisini çekemeyenlerin çoğalması üzerine ve kendine suikast düzenlenmesi nedeniyle Bozkır'ın Hocaköyü'ne yerleşti. 17 yıl burada eğitim öğretim ve irşad faaliyetlerinde bulundu. Pek çok öğrenci yetiştirdi. Burada da hasetçilerinin çoğalması üzerine önce Seydişehir'e sonrada aynı ilçenin bir köyü olan Çavuş'a yerleşti.

Kendisi ve öğrencileri vasıtasıyla Konya, Karaman, Bozkır ve Seydişehir başta olmak üzere Anadolu'nun değişik yerlerinde medreseler açarak ilim ve tasavvufun yayılmasına öncülük etti. 50'ye yakın halife yetiştirdi.

En önemli halifeleri arasında:

Konya'da: Muhammed Bahaeddin Efendi (rh.a) (vf.1906), Kadınhanılı Toppaşzade Ahmed Kudsî Efendi (rh.a) (vf.1889)

Seydişehir'de: Şeyh Hacı Abdullah Efendi (rh.a) (vf.1901)

İstanbul'da: Hacı Feyzullah

Efendi (rh.a) (vf. 1876)

Memiş Efendi (rh.a)'nin çocukları:

Yedi tane erkek, dört kız çocuğu dünyaya geldi. Çocukları ve torunları içinden çok değerli âlimler yetişti. **Memiş Efendi (rh.a)'nin ailesi Konya'da en çok âlim ve şeyh yetiştiren bir ailedir.** Memiş Efendi (rh.a) zamanının zorbalılarına karşı daima hakkı savunmuş ve bu yüzden de birçok eziyetler görmüştür. Yaşadığı dönemin imkânları ölçüsünde çocuklarını okutmuş, onları irşat için etraf beldelere ve Konya'ya göndermiş; Hoca Köyü'nü (Üçpınar) bir ilim, ahlak ve irşat diyarı haline getirmiştir.

1. Muhammed Bahaeddin Efendi: Memiş Efendi (rh.a) ile ilk hanımı Havva Hanım'ın en büyük oğludur. M.1831'de Bozkır Karacahisar'da doğu. 1862'de Konya Bekir Sami Paşa Medresesine müderris oldu. 44 yıl bu medresede eğitim öğretim faaliyetleri yanında Nakşî-Halidi tarikatı üzere babasının halifesi olarak irşad faaliyetlerini yürüttü. M.1906'da Konya'da vefat etti. Türbesi, Konya-Hacı Fettah Mezarlığı'ndadır.

2. Mustafa Asım Efendi (Koca Müftü): Bozkır Kadısı idi. M.1906'da Hocaköy'de vefat etti.

3. Übeydullah Efendi: M.1881'de Hocaköy'de vefat etti. Kabri, köy camii bahçesinde dir.

4. Halid Efendi: Karaman Kethane Camii'nde irşad faaliyetlerini yürüttü. M.1909'da Karaman'da vefat etti. Kabri Kethane Camii bahçesinde dir.

5. Zeynelabidin Efendi: 18 yaşında Karacahisar'da vefat etti.

6. Sıddık Efendi: M.1921'de Hocaköy'de vefat etmiştir.

7. Hasan Kudsi Efendi: Konya Bekir Sami Paşa Medresesinde mü-

derrislik yaptı. Hattattı. M.1919'da Konya'da vefat etti. Kabri, Hacı Fettah Mezarlığı'ndadır.

Memiş Efendi (rh.a)'nin kerimeleri ise şunlardır:

1. Havva Hanım: Bozkır-Karacahisar'da doğdu. Hoca Mehmet Efendi ile evlendi. Kabri Hocaköy (Üçpınar) dedir.

2. Fatma Hanım: Bozkır Kadısı Abdullah Efendi ile evlendi. M.1863'de Hocaköyü'de vefat etmiştir.

3. Ayşe Hanım: Avdan Şeyhi Zahreddin Efendi ile evlendi. Kabri Avdan'dadır.

4. Hatice Kübra Hanım: Hocaköylü Mehmet Efendi ile evlendi. M.1926 yılında Hocaköy'de vefat etti. Kabri Hocaköy'dedir

Memiş Efendi (rh.a)'nin oğlu Muhammed Bahaeddin Efendi (rh.a), Konya'da Bekir Sami Paşa Medresesini bir ilim merkezi haline getirdi. Memiş Efendi (rh.a)'nin torunlarından Zeynelabidin, Rifat ve Ahmed Ziya Efendiler 1909'da Konya'da İslah-ı Medaris'i açtılar. Onların yetiştirdikleri talebeler memlekete pek çok hizmetlerde bulundu. Bunlardan bazıları: Hacı Veyis Efendi, Fahri Kulu, Hacıveyiszade Mustafa Kurucu, Saatçi Osman Efendi, İbrahim Hakkı Konyalı, Abdullah Tanrıku... (rahmetullahi aleyhim ecmain)

Diğer oğulları Karaman ve Bozkır civarında faaliyet gösterdiler.

Şeyh Memiş Efendi (rh.a). 28 Ekim 1852 /H.14 Muharrem 1269 Perşembe günü Seydişehir Çavuş kasabasında vefat etti. Memiş Efendi'nin türbesi 1866 yılında yaptırıldı. 1896 yılında ise Sultan Abdülhamit'in Annesi Valide Sultanın Kethüdası Hacı Said Bey tarafından türbe önüne bir şadırvan yaptırıldı.

MEMİŞ EFENDİ’NİN AHLAKI VE DÜNYA GÖRÜŞÜ

“Bir kişinin şeriatı ne kadar noksanı varsa bir o kadar da tarikat-ta noksanı olur.”

Hoca Memiş Efendi

Memiş Efendi (rh.a)’nin mübarek boyları orta ve uygun idi. Teni esmere yakın olup alnı ve kaşlarının arası açık idi. Kaşları ince ve uzun idi. Mübarek gözleri orta ve siyah idi. Burnunun ucu yüksek idi. Mübarek ağzı büyükçe ve geniş idi. Sakalı sık ve uzunca idi. Vefat ettikleri zaman beyazı karasından daha çoktu.

Mübarek kemikleri iri ve kuvvetli idi. Mübarek velilik aynası olan alınlarında velilik nûru parlamakta olup heybetli bir görünüşe sahipti. Kendilerini aniden gören kimse korku ile dolardı. Gayet vakur ve sakin sahibi idi. Asla kahkaha ile gülmezdi. Ara sıra tebessüm buyururlardı. Çok sıcak kanlı idi. Kendisi ile sohbet eden kimse asla ayrılmak istemezdi. Dilleri çok tatlı, yüzleri gayet sevimli idi.

Memiş Efendi (rh.a) her zaman hakikatlerden bahseder, marifetleri açıklardı. Hiçbir zaman fuzûli konuşmaz, daima hayırla nasihat buyururlardı. Sözlerini işiten kimseye asla usanma hâli gelmezdi.

Keramet eseri olarak, her kim dünya sıkıntıları ve darlıkları yönünden muzdarip olarak onun meclislerine gelmiş olsa, hemen her türlü ferahlığa kavuşur, büyük bir genişlik hissederdi. Eğer kendisinde dünya muhabbeti var idiyse, derhal yok olur, geçim sıkıntısı ve iç ıztıraplarından kurtulurdu. Netice olarak dergâh-ı ilahiyeye müteveccih, melek yüzlü bir zat oluverirdi.

Gariblere, yetimlere, miskinlere çok merhamet eden bir zat idi. Cömertlikte ve eli bollukta zamanın

yeganesi idi. Dünyaya ve içindekilere iltifat göstermediği için, sureta fakir olmasına rağmen, fakirlere ve yetimlere pek çok ihsanlarda bulunurdu. Aşikare dünya yönünden hiçbir şeye alaka göstermez, geçim için herhangi bir sebebe baş vurmazdı. Manevi zuhuratla manevi zenginlik sahibi idi.

İç ve dışta elbise ve nafakasını kendi üzerine almış olduğu 20 kişiyi aşkın bir topluluğa bakardı.

Defalarca, hatta sayılmayacak şekilde, evinde misafirleri olurdu. Taşlık bir köyde otururken ve hiçbir maddi geliri yokken hepsini de yedirir, içirirdi. Aynı zamanda giyimlerini de üzerine alırdı.

Herkesi dünya sevgisinden meneder, Allahü Teâlâ’nın sevgisini tavsiye ederdi. Rızık için üzümlü ızdırıp çeken kimseye:

“Rızık için üzümlü ızdırıp çeken kimse insan defteri dışındadır.” buyururlardı.

Tevekkül anlayışı; Yüksek meclislerinde alimlerden bir mürid, 25 sene sefalet çektiğinden dolayı, köylere Ramazan imamlığı için çıkardı. Ona:

-Tam bir alaka ile cerre (para toplamaya) çıkma! Yanında olanla kanaat et! Allahü Zülcelal'e tevekkül et! Eğer geçmiş senenin gelirlerinden az olursa, eksliğini ben tamamlayacağım, buyurdu ki, o zat da cerre çıkmaktan vazgeçerek mevcutla kanaat etmek suretiyle zenginlerden oldu. Bahsolunan zat sonradan; “Senelerce sefalet çektim. Geçim darlığım vardı. Bir mal sahibi de olamadım. Şimdi ise, Allah’a hamdolsun hem sefaletten kurtuldum, hem de mal sahibi olarak zengin oldum.” diyerek devamlı bir şekilde şükrederdi.

Memiş Efendi (rh.a) her zaman Allah’ın emirlerini ve yasaklarını halka bildirmeye çalışırdı. Dini uğrunda canını feda etmekten çekinmezdi. **Şeriatı uymada** çok titizlik

gösterir;

-Bir kişinin şeriatı ne kadar noksanı varsa bir o kadar da tarihatta noksanı olur! derdi.

Tarikatla şeriatı bir olarak bilirdi. Herhangi bir mesele hususunda, “Şeriatte böyle amma hakikatte ve tarihatta böyle, öyle değil” diyenlere çok kızardı.

-Şeytana uyararak temiz şeriatı işlemez hale getirirler ve böylece sapıklardan olurlar! buyururdu.

Vahdet-i vücûd konusunda; **“Her şey O'dur» diyenlerden değiliz. Herşey O'ndandır diyenlerdiniz”** diye açıklamalarda bulunurlardı. Yani:

-Allah'a kavuşmak için en mühim şey Allah'tan başka olanları unutmaktır. Allah'tan başka olan şeylerin varlığını inkar etmek değildir. Allah'tan başka olan şeyler var iken salık olan, fazla zikirle ve fikirle onları unuttur. Böylece şuhûdu talep edenin nazarı salıktan kaybolur. Bunları birleştirmek ve başka bir şey görmemek zındıkların işidir. Bu hal vahdet-i şuhûdidir, vücûdî değildir, buyururlardı.

Bu konularda açık delillerden yüz çevirerek delillere, Fütûhat-ı Mekkiyye'ye ve Fütûhat-ı Medeniyye'ye uygun açıklamalarda bulunurlardı.

Hulasa temiz şeriatın icrasına gayretle çalışır ve didinirlerdi. Şeriatle hakikati bir bilirlerdi. Hiçbir değişikliğe razı değillerdi.

-Şeriat hakikatın ta kendisidir. Bazıları kabuk ve iç ile bir benzetme yapmışlarsa da biz buna razı değiliz. Çünkü kabuk ile iç arasında nevi bakımdan ayrılık vardır, buyururlardı.

MEMİŞ EFENDİ (rh.a)'NİN MENKİBELERİ:

“Vücudunu çürütenden er ol-

maz”

“Rızık için üzülüp ızdırıp çeken kimse insan defteri dışındadır.”

Hoca Memiş Efendi

MENKİBE: ANADOLU'NUN ARSLANI

Memiş Efendi, Mevlâna Halid-i Bağdâdî'yi görmek ve ondan istifade etmek amacıyla Şam'a gider. Şam'a varmadan onun ruhaniyetinden istifade etmek ve ona olan muhabbetini derinleştirmek için yirmi iki tane murakabe yapması ilham olunur.

Mevlâna Halid-i Bağdâdî'nin evi Şam'da büyükçe bir tepededir. Bir gün sabahın evinin penceresinden bakmaya başlar. Görenler meraklanırlar ama edeplerinden bir şey sormazlar. Nihayet beklediği, ikinci vakti çıkar gelir. Karşından Şeyh Memiş Efendi'yi gören Mevlâna Halid-i Bağdâdî etrafındakilere onu gösterecek:

- Bu Anadolu'nun aslanıdır, buyurur.

MENKİBE: BİR DAĞLI GELİP HEPSİNİ GÖTÜRDÜ

Halid-i Bağdâdî, bir gün öğrencilerinden kap getirmelerini ister. Herkesin kabına pekmez doldurup geri verir. Ertesi gün pekmezi geri getirmelerini emreder. Memiş Efendi'den başka hiç kimse pekmezi getiremez, çünkü hepsi pekmezlerini yemiştir. Halid-i Bağdâdî, Memiş Efendi'ye:

-Sen niye yemedin? diye sorar. O da:

-Efendim yememizi emretmediniz ki, der. Bunun üzerine Halid-i Bağdâdî:

-Bir dağlı geldi, ne varsa aldı götürdü, diyerek Memiş Efendi'nin büyüklüğüne işaret eder.

• *Devam edecek*

Ahmet KUŞ

SON YÖRÜKLER

Yörük genellikle hayvancılıkla geçinen ve konargöçer hayat yaşayan Oğuz Türkleri için kullanılan bir kelimedir. Bu kelime bazen “yürük” olarak ta kullanılır. Yörümek (yürümek) fiilinden türemiştir. Yörük cesur, muharip, iyi yürüyen, eli ayağı sağlam gibi manaları da ifade eder. Yörük kelimesi sadece Anadolu ve Rumeli’de yaşayan Türkler arasında bir anlam ifade eder, diğer Türk ülkelerinde bu kelime pek bilinmez. Oralarda Yörük yerine daha çok “Türkmen” kelimesi kullanılır. Ünlü Türk yazarı ve bilgini Kaşgarlı Mahmut, Oğuz göçebelerine “Türkmen” demiştir. Türkler ilk olarak Talas Savaşı sonrasında Müslümanlıkla tanıştılar. Bu savaş vesilesiyle İslâm dinini yakından tanıma imkânına kavuştular. Daha sonra kitleler halinde İslâm dinini seçerek Müslüman oldular. Türkler kuraklık, salgın hayvan hastalıkları, boylar arası mücadeleler sonucu istikrar ve huzur kalmadığı için Orta Asya’dan göç etmeye karar verdiler. Bu arada Moğol baskısı da artmıştı. Kendilerini Büyük Selçuklulara yakın hissettiklerinden, onların yeni ve huzurlu yurt teklifine olumlu baktılar. 1071 yılından sonra İran üzerinden Anadolu’ya Türk boylarının göçleri başladı. 1231 yılında Moğolların Harzemşahlar Devletini yıkmasıyla birlikte bu göçler daha da hızlandı. Göçler 1517 yılına kadar devam etti. 1187, 1232, 1244 ve 1270 yıllarındaki büyük göç dalgalarıyla Orta Asya, Sibirya, İdil

– Ural ve Kafkasya’dan Türk boyları Anadolu’ya geldiler. Selçuklular ilk etapta Yörükleri Aydın, Balıkesir ve Muğla yöresine yerleştirdi. Yörüklerin bir bölümü de Kayı boyuyla birlikte Anadolu’ya geldi. Önce Ahlat’a oradan Fırat Nehri’nin aşağı kısımlarına sonra Urfa Karacadağ’a daha sonra Ankara Haymana ve en son olarak da Bilecik Söğüt çevresine yerleştiler. Anadolu’ya gelen Oğuz boylarının bir kısmı yerleşik hayata geçti. Bir kısmı ise Yörük olarak göçebe hayatını sürdürdü.

Yörükler Anadolu’nun renklerinden birisidir. Yıllar boyunca göçebe hayatı yaşayan Yörüklerin günümüzde tamamına yakını yerleşik hayata geçmiştir. Çok az bir kısmı göçebe olarak yaşamaktadır. Bir zamanlar sayıları milyonlarla ifade edilen Yörüklerin göçebeliği bırakmalarının çok çeşitli sebepleri vardır. Yerleşik hayata geçişte Yörüklerin hayat tarzı üzerinde devletin farklı tarihlerde uyguladığı müdahalelerin çok etkisi olmuştur. Özellikle Osmanlı döneminde birçok Yörük obası devlet tarafından Rumeli’ye gönderilmiş veya Anadolu içerisinde başka bölgelerde zorunlu iskâna tabi tutulmuştur. Yine Cumhuriyet döneminde de Yörüklerin çoğunluğu devlet tarafından kurulan köylere yerleştirilmişlerdir. Tabii ki yerleşik hayata geçişte tek belirleyici etken bu değildir. Değişen iklim şartları, teknolojik gelişmeler, farklılaşan ihtiyaçlar, meraların verimsizleşmesi, yeni orman alanlarının oluşturulması, hayvancılık ve tarımdaki gelişmeler gibi birçok et-

ken bu süreci hızlandırmıştır. Böylelikle günümüzde Anadolu'da göçebe hayatı devam ettiren Türkmenlerin sayısı çok azalmıştır. Bunun yanı sıra Yörüklerdeki bu değişimin sosyolojik sebepleri de vardır. Modernleşen dünyanın yeni ihtiyaçlarına hiçbir kesim duyarsız kalamadığı için Yörüklerde geleneksel yaşantılarından ister istemez vazgeçip yerleşik düzen kurmaya mecbur kalmışlardır. Çoğu zaman günümüz koşulları konargöçer yaşantıyı zorlaştırdığı için Yörükler de çareyi yerleşik hayat tarzından bulmuşlardır.

YÖRÜK YAŞANTISI

Yörükler Orta Asya'dan getirdikleri gelenekleri her koşulda muhafaza etmeye çalıştılar. Oradaki davranış ve uygulamalarından asla vazgeçemediler. Yazları serin yaylalarda, kışları ise sıcak ve ılık kışıklarda geçirdiler. Arı bir Türkçe ile konuşan Yörükler hiçbir zaman geleneklerini terk etmediler. Yörük aşiretleri Türk kültüründen beslenen zengin bir folklor birikimine sahiptir. Temel uğraşları hayvancılık olduğu için hayatlarını belirleyen en önemli etken hayvancılıktır. Yörüklerin günlük yaşantısı hayvanlara bağlı olarak biçimlendi. Keçe ve Kıl çadırlarda barınan Yörükler Orta Asya'daki hayat tecrübelerini Anadolu'ya da taşıdılar. Gezgin bir hayat sürdürdükleri yeni topraklarında aynı şekilde yaşamaya devam ettiler. Yörüklerin büyük çoğunluğu yerleşik hayata geçse de hâlâ günümüzde göçebe olarak yaşayan obalar bulunmaktadır. Özellikle halen Toroslarda verimli yaylalarını yurt edinen Sarıkeçililer tam anlamıyla Yörük kültürünü yaşatmaktadır.

Yörüklerin temel geçim kaynağı hayvancılıktır. Genellikle keçi, koyun, sığır ve deve beslerler. Bu hayvanlardan elde ettikleri mahsullerle geçimlerini

sağlarlar. Hayvanların ihtiyacı olan taze otlak için uygun iklim şartlarını sağlayabilmek amacıyla yayladan kışlığa, kışlıktan yaylaya gidip gelirler. Besledikleri hayvanlar Yörüklerin her şeyleridir. Obada hayatın her evresi hayvanlara göre belirlenmiştir. Hatta aşiret adları verilirken bile beslenen hayvanın özellikleri belirleyici olmuştur. Örneğin koyun besleyen Yörükler için Akkoyunlular, Karakoyunlular, keçi besleyen Yörükler için Sarıkeçililer, Karakeçililer gibi adlar kullanılmıştır. Hayvanların türü yaşanılacak yerin tayininde de belirleyici olmuştur. Sarı keçiler soğuğa dayanıksız hayvanlar olduğu için sarı keçi sürüsü olan aşiretler ılıman iklimlere yakın olan yerleri tercih etmişlerdir. Sarıkeçililer Akdeniz bölgesine yakın olması sebebiyle daha çok Toros Dağları'nda yaşamayı tercih etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin Teke Sancağı olan Antalya bu aşiretin en fazla bulunduğu bölgedir. Karakeçili Aşireti ise Orta Anadolu'da yaşamayı tercih etmiştir. Ak koyun soğuğa dayanıksız bir tür olduğu için Akkoyunlular da yine Sarıkeçililer gibi Toroslarda barınmayı tercih etmişlerdir. Mor koyun besleyen Karakoyunlu Aşireti ise daha çok Kars, Erzurum ve Sivas çevrelerini tercih etmişlerdir. Tabii ki aşiretleri adlandırmada tek belirleyici unsur beslenen hayvan sürülerinin niteliği değildir. Honamlı, Tekeli, Saçıkara gibi çok farklı adlarda kullanılmıştır.

DOKUMACILIK

Yörüklerin gelir kaynaklarından birisi dokumacılıktır. El emeği, göz nuru olan kilim ve halıları kendi ürettikleri yün ve doğal boyalardan dokurlar. Dokumalar için gerekli olan iplik koyun yünü, keçi kılı ve deve yününden elde edilir. İlkbahar ve güzün olmak üzere yılda iki kez kırkılan hayvanlardan elde edilen yünler önce yıkanır. Temizlenen yünler daha sonra kirmen, iğ

ve çıkırımlarla eğrilir. Eğrilen ipler kelep yapılarak doğadan toplanan bitki yaprağı ve köklerinden elde edilen boyalarla boyanır. Boyanan ipler kuruduktan sonra dokumaya hazır hale gelir. Obadaki kadınların en önemli işlerinden birisi dokumacılıktır. Dokumada kullanılan tezgâha "ıstar" adı verilir. Dokumada kullanılan tarağın ismi ise "kirkir"tir. Dört parçadan oluşan bu pratik alet ahşaptan yapılır ve kısa bir sürede monte edilebilecek özelliktedir. Yörüklerin hayatındaki her eşya gibi ıstarda kolayca sökülüp kurulabilecek şekilde yapılmıştır. Ala çuval, Kıl çuval, somat, heybe ve seccade de ıstarda dokunur. Yörük çadırlarında yer sergisi olarak keçe ya da kilim kullanılır. Yörük dokumaları içerisinde çuvalların önemi çok fazladır. Ala çuvallar deve sırtında giycek eşyası taşımak için kullanılır. İki kenarına dikilen kolonlar deve sırtına yüklenmesinde kolaylık sağlar. Aynı kolonun uzantısıyla da çuvalın ağzı bağlanır. Bu çuvallar son derece güzel motiflerle (yanışlarla) süslüdür. Çuvallar eşya taşımada kullanıldığı gibi çadır içerisinde bölme amaçlı olarak da kullanılır. Çadırın ortasına üst üste dizilen çuvallar yardımıyla çadır bölmelere ayrılır. Yörük çadırları keçi kıldan dokunur. Kıl çadırlar yağmurda su geçirmez, yazın ise serin tutar.

Yörüklerin kullandığı dokuma türlerinden biriside çuldur. Çul iki tür dokumanın adıdır. Birincisi çadırı meydana getiren kıldan dokunan siyah nakışsız dokumalardır. Çullalık ya da çulhuluk denen mutaf türü tezgâhlarda dokunurlar. Çadır kurmada kullanıldıklarından çok önemli bir malzemedir. İkinci çeşit çul ise ihram ya da yük çulu olarak adlandırılır. Eşyaların ve yiyeceklerin taşındığı çuvallar çadırın etrafına dizilir. Çuvalların hemen yanında yatak ve yorgan gibi eşyalardan oluşan yük ya da yığıntı yer alır. Yük çeşitli etkenlerden korun-

mak için yük çulu ile örtülür. Aynı zamanda eşyalar develere yüklendikten sonra da üzeri yük çulu ile örtülür. Çok güzel motifleri bulunan yük çullarının dokuma tekniği cicim ve silidir. Yük çulu şak adı verilen iki ayrı parça halinde dokunur. Sonradan birleştirilen iki şak yük çulunu oluşturur. Ayrıca çadırlarda bir sergi eşyası olan halılar, keçeler ve kilimlerde Yörük kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır. Özellikle keçe Yörükler için çok önemli bir eşyadır. Çadırlarda sergi olarak, binek hayvanlarının teçhizatında ve çobanlara kepenek olarak kullanılır. Keçe koyun yününden yapıldığı için çok sıcak tutar. Yörük halıları da yine keçeler gibi Yörük yaşantısından renkli izler taşır. Örneğin özgürlüğü ifade ettiği için akrep ve taşımacılığı ifade eden deve ayağı en fazla kullanılan sembollerdir. Halılar gibi halis yün ve doğal boyalardan dokunan kilimlerde rengârenktir. Yörük kilimlerinde koçboynuzu, tazı kuyruğu, tavşan topuğu, devetabanı gibi motifler kullanılır.

KONYA ÇEVRESİNDEKİ YÖRÜK KÖYLERİ

Çeşitli sebeplerden dolayı yerleşik hayata geçen Yörük aşiretlerinden Konya çevresinde iskân edilenlerin sayısı bir hayli fazladır. Fatih Sultan Mehmet Han 1463 yılında Yörüklerin zorunlu iskânına dair bir ferman yayınladı. Bir kısmı Anadolu'daki köylere yerleştirilen Yörüklerden özellikle Karamanoğlu Beyliği sınırları içerisinde bulunan aşiretlerin bazıları ise Rumeli'de yeni fethedilen yerlere gönderildi. Bu ferman Yörüklerin devletten vatandaşlık hizmeti almaları için yayınlanmıştı. Ferman ile Yörüklerle bazı vergi muafiyetleri tanındı. Ayrıca fermanda Yörüklerin Ağnam (koyunlara uygulanan bir tür vergi) ve askerlik mükellefi oldukları belirtildi. Zorunlu iskâna geçirilen Yörüklerle yaylak ve kışlak yerleri tahsis edildi. Anadolu'da yayla hayatı olan köylerin çoğu bu dönemde kurulmuştur. Yörük köyleri genellikle 1463 – 1521 yılları arasında kurulmuştur. Örneğin Beyşehir'in Kurucaova Kasabası'nın kuruluşu Fatih Sultan Mehmet'in Karaman ve Konya'yı Osmanlı topraklarına dahil ettiği 1466 yılıdır. Konargöçer Yörüklerden buraya yerleştirilen beş on aile ile Kurucaova Köyü kurulur. Yine

Kurucaova gibi Bademli, Yenice, İsrailer, Küre, Keçilik ve Hoyran da Beyşehir civarında bu tarihlerde kurulan Yörük köyleridir.

1683 yılında Viyana seferinin mağlubiyetle sonuçlanması, Rumeli ve Anadolu'da, geniş çapta aşiret hareketleri ve eşkıyalık olaylarına sebep oldu. Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı sırasında, 1691 yılında Yörükler tamamen iskân edilmek üzere karar alındı. Bu dönemde çıkarılan Yörüklerin zorunlu iskânına yönelik kanun ile çok sayıda Yörük köyü kuruldu. 1732 yılında çıkarılan bir fermanla Teke, Hamid, Beyşehir, Alanya ve Akşehir Yörükleri kurulan köylere yerleştirildi. Ayrıca Toros Dağlarının iç ve dış kırsımlarında yeni kurulan birçok kasaba ve nahiyelere de çeşitli Yörük aşiretleri yerleştirildi. İçel ve Alanya bölgesinde yaşayan bazı Yörük aileler ise Kıbrıs'a gönderildi. 19. yüzyılın ortalarından itibaren, Yörük iskânı daha düzenli olarak yapılmaya başlandı. Vilayetlerde Yörüklerin iskânları ile ilgilenecek İskân Nazırları tayin edildi. Tanzimat'tan itibaren de terkedilmiş boş araziler iskân sahası olarak seçildi. Konya civarındaki bazı Yörük köyleri ise bu uygulama sonucu kurulmuştur. Konya civarında muhtelif tarihlerde kurulan Yörük yerleşim birimlerinden bazıları şunlardır; Kundullu (Tuzlukçu), Koyunlu, Çeşmelisebil, Kuyuluzebir (Sarayönü), Saçıkara, Örnekköy (Kadınhanı), Kuzucu, İnli, Dinlendik, Salur, Yörükcamili, Arıkören, Ortaoba (Çumra), Gökpınar (Çeltik), Mevlütlü, Değirmen, Cankurtaran, Saray, Ulupınar, Yeniköy (Akşehir), Honamlı, Çayırbaşı, Sevinç, Sınanlı, Kargalı, Sıram, Ayrıtepe, Cebrail (Yunak). Bu köyler her ne kadar yerleşik hayata geçseler de hâlâ her halleriyle Yörük özelliklerini taşırlar. Yine önceden olduğu gibi zamanı gelince yaylalara göçerler. Günümüzde Yörük köylerinin en önemli etkinliklerinden biriside her yıl yaz aylarında düzenlenen şöenlerdir. Çumra bölgesi Yörük köyleri Lille adıyla Lille mevkiinde, Akşehir bölgesi Yörükleri Cankurtaran adıyla Deveboynu yaylasında, Beyşehir bölgesi Yörükleri ise Dumanlı ismiyle Saraycık yaylasında şöen düzenlerler. Şöenlerin üçü de Yörük hayatından folklorik öğe-

lerin sergilendiği birer açık hava müzesi gibidir. Şöen alanına kurulan kıl çadırlarda Yörüklerin kullandığı çeşitli eşyalar sergilenir. Yakın köylerden gelen Yörükler bu alanda kurulan çadırları gezerek, akrabaları ve komşularıyla görüşürler. Son derece kalabalık olan şöenlerde çeşitli ikramlar yapılır. Şöen alanı geleneksel kıyafetleriyle gezinen Yörük gençleri ve çocuklarıyla rengârenktir. Tabii ki Yörük yaşantısının en önemli unsurlarından biri olan süslü develer en fazla ilgi çeken hayvanlardır. Şöenlere sadece Yörükler değil Yörük kültürünü merak eden yüzlerce insan Konya'dan ve yakın köylerden akın akın gelir. Şöen sırasında güzel bir toplumsal dayanışma ve paylaşım yaşanır.

TOROSLARDA SON YÖRÜKLER

Günümüzde Yörük hayatını devam ettiren az sayıda aşiretin en önemli yaşam alanı kışın Akdeniz bölgesi, yazın ise İç Anadolu bölgesidir. Şimdi bırakın merayı gidecek yol, konaklayacak yer bile bulamıyorlar. Her şeye rağmen günümüzde çok az sayıda aile Yörük yaşantısını ve geleneklerini devam ettiriyor. Toroslarda yaşayan Sarıkeçililer şartlar ne kadar zorlaşsa da konargöçer hayattan vazgeçmiyorlar. Önceden gidebilecekleri yaylaların sayısı çok fazla olduğu için böyle bir sorunla karşılaşmıyorlardı. Şu anda geleneksel Yörük yaşantısını devam ettiren aile sayısı iki yüz civarındadır. Son Yörükler kışları İçel, Silifke, Gülnar, Anamur sahillerinde yazları da Karaman, Seydişehir, Beyşehir yaylalarında kiraladıkları topraklarda yaşamaktadırlar. Tarım alanlarının genişlemesi, devletin orman dikim çalışmaları, muhtarların köylerden geçişe bile izin vermemesi, ormanlık alanlarda kıl keçilerin yasaklanması ve hayat şartlarının çok değişmesi Yörüklerin sonunu getirdi. İşin en vahim yanı ise doğa aşığı olan Yörükler keçileri sebebiyle ormanlara zarar vermek gibi bir suçlamayla karşı karşıyalar. Bu nedenle birçok bölgeden geçmeleri bile yasak. Birde bu sorunlara çocukların okul ve istikbal kaygısı eklenince birçok Yörük ailesi yerleşik hayata geçmek zorunda kaldı. Doğal hayata, doğal gıdalara alışan ve o güzel hayatı terk etmek istemeyen Sarıkeçililerden bir kısmı bir süre daha direnecek gibi...

OSMANLI DEVLETİ'NDE BİR YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMU OLARAK DARÜLFÜNUN

Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılda Avrupa devletleri karşısında gerilemeye başlayınca bunun nedeni askeri alanda aranmış ve bu yönde ıslahatlar yapılmaya başlanmıştır. Ancak gerilemenin sadece askeri ıslahatlarla giderilemeyeceği anlaşılınca devletin hemen her alanında yenileşmeye gidilmiştir. Hem askeri hem de sivil eğitim alanında yeni okullar açılmıştır. Osmanlı tarihinde yeni bir dönem başlatan Tanzimat'la birlikte de Batı tarzında müesseseler kurulmuştur. Bu bağlamda açılan rüştiye, idadi ve sultanileri ileriki yıllarda açılması düşünülen yüksek öğretim kademeleri takip etmiş ve araştırma ve incelemeye dayalı olan Darülfünun kurulmuştur. Burada Darülfünun hakkında bilgi verilip, tarihi süreci ve içeriğine değinilecektir.

TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE DARÜLFÜNUN

Darülfünun, “yüksek ilimlerin öğretildiği yer” hakkında kullanılan bir tabir olup, bu günkü anlamda üniversiteyi karşılamaktadır ⁽¹⁾. XIX. Yüzyılda Osmanlılarda görülen ilimde Doğu'dan Batı'ya olan yöneliş ve eğitim anlayışındaki değişimler, Tanzimat Döneminde medrese dışında yeni bir yüksek öğretim müessesesinin kurulması yolunda teşebbüslerin doğmasına neden olmuştur ⁽²⁾. Bunun üzerine ilk defa devlet dairelerine

memur yetiştirmek için 1845'te geçici olarak kurulan Maarif Komisyonu, İstanbul'da Darülfünun kurma kararını ele almıştır. Böylece 21 Temmuz 1846'da Meclis-i Maarif-i Umumiye tarafından bu karar kesinliğe kavuşturulmuştur ⁽³⁾. Bu kuruma “fenler evi” manasına gelen “darülfünun” adının verilmesi, o günün şartlarında medreseden ayrı bir kurum olduğunu ortaya koyma düşüncesinden doğmuştur. Arap edebiyatında “bir bilimin ayrıldığı dal” çoğulu da “fünun” olan “fen” kelimesi Osmanlıca'da “cins, tür, hal, bilim dalı” anlamlarında kullanılmış, XIX. yüzyılda ise müşahede ve ispata dayalı bilimleri tarif eder olmuş, Batı tarzında eğitim veren yüksek okullar bu adı almıştır ⁽⁴⁾.

Muvakkat Maarif Meclis'i 13 Mart 1845 yılında bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda: Darülfünun'un tesis edilmesi, okutulacak ilim ve fenne ait kitapların kurulacak kütüphanede toplanması teklif edilmiş, tedris edilecek kitapların telif veya tercümesi için 40 kişiden oluşacak Ercümen-i Daniş'in kurulması kararlaştırılmıştır. Darülfünun fikri ortaya atılsa da niteliği tam olarak açıklanmamış, bu duruma, 1846'da yayımlanan resmi bir bildiri ile açıklık getirilmiştir. Buna göre: İstanbul'un uygun bir yerinde Darülfünun binası inşa edilecek, okul rüştiyelerin üstünde eğitim verecek, bütün masrafları devlet tarafından karşılanacak, her nevi fen ve ilim öğretilecek, öğrenciler gece-gündüz

(1) Mehmet Zeki PAKALIN, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 1*, İstanbul 1983, s. 397. ; Ferit DEVELLİOĞLU, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat*, (24. Baskı), Ankara 2007, s. 167.

(2) Ekmeleddin İHSANOĞLU, “Darülfünun”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, VIII. , İstanbul 1993, s. 521.

(3) M. Uğur DERMAN, “Şeyh Hamdullah”, *Osmanlı Ansiklopedisi Tarih Medeniyet Kültür*, (2. Baskı), İstanbul 1994, s. 95.

(4) İHSANOĞLU, *aynı madde*, s. 521.

Darülfünun'da ikamet edecek, her türlü ihtiyaçları karşılanacak ve Osmanlı bürokrasisi burada eğitim görecekti ⁽⁵⁾.

Meclis-i Muvakkat 1846'da Meclis-i Maarif-i Umumiye'yi kurmuş ve faaliyetlere başlamıştır. İlk olarak Darülfünun binasının inşası için mukavele yapılmış ve Ayasofya civarındaki arsaya üç katlı, 125 odalı, gösterişli, Avrupa üniversitelerine benzer bir bina yapılması istenmiştir. Bunun üzerine 1847'de İtalyan Fossati tarafından bina inşaatına başlanmıştır ancak 8 Mart 1865 yılında tamamlanamamıştır ⁽⁶⁾. Aradaki bu zaman zarfında geçici bir binada konferans şeklinde dersler yapılmıştır ⁽⁷⁾. Ali Arslan ve İhsanoğlu, Darülfünun binasının daha tamamlanmadan bitmiş bazı odalarda yapılan bu dersler ile ilk tedrisatın başlamış olduğunu vurgulamaktadır ⁽⁸⁾. Sadrazam paşanın emri ile Tanzimat Meclisi reisi Kimyager Derviş paşa tarafından ilk dersler verilmiştir ⁽⁹⁾. Fakat bina yapım aşamasındayken yarısı, bittikten sonra da tamamı Maliye Nezaretine devredilmiştir. Bunun üzerine Darülfünun için daha küçük bir bina inşası bu tarihte başlamış, serbest derslere ise geçici olarak Nuri Paşa Konağı'nda devam edilmiştir ⁽¹⁰⁾. Koçer diğerlerinden farklı olarak, Darülfünun'un, belli bir program ve öğretim kadrosunun olmaması, konferans verenlerin yüksek memur olmaları dolayısıyla gerici çevrelerin baskı ve dedikodu oluşturduğu ve bu yüzden kapatıldığını belirtmektedir ⁽¹¹⁾. Uğur Derman ise 1865'te Darülfünun'un taşınma-

sından sonra büyük bir yangın çıktığını ders araçlarının ve kitaplarının bina ile birlikte yandığını, böylece ilk Darülfünun kurma teşebbüsünün başarısız olduğunu nakletmektedir ⁽¹²⁾.

İlk Darülfünun plansız ve teşkilatsız açılmış olsa da bu tür bir okulu açma isteği sona ermemiştir. Nitekim, 1865'te inşaatına başlanan bina 1869'da tamamlanmıştır. Bu arada Fransız eğitim sisteminden faydalanılarak hemen hemen bütün eğitim – öğretim kurumlarını tek çatı altında toplayan ve düzenli işlemini sağlayan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi hazırlanmıştır. Buna göre, İstanbul'da Darülfünun-ı Osmanî adı ile bir yüksek okul kurulacak, dersler Türkçe verilecek ancak iyi yetişmiş öğretmenler bulununcaya kadar Fransızca olacak, Darülfünun: Hikmet ve Edebiyat, Hukuk İlmi ile Tabii İlimler ve matematik olarak üç şubeden oluşacak, bu şubelerde öğretim süresi mezuniyet ruusu alacaklar için üç; hoca olacaklar için dört yıl olacak, bütün öğrenciler gündüzlü olacak, hoca olmak isteyenler sınavdan sonra ilmi bir konuyla ilgili tez hazırlayacaktı ⁽¹³⁾. Bu okula 16 yaşını doldurmuş, idadi mezunu veya o derecede malumatı olan öğrenciler alınacaktı. Ancak, bu kararlar bazı aksaklıklar nedeniyle tam olarak uygulanamamış, başta yeterli sayıda hoca ve öğrenci bulunamamıştır. Bir taraftan da eksiklikler giderilmeye çalışılmış, Avrupa'ya kitap sipariş edilmiştir. Ders programı yeniden ele alınmış ve her üç şubenin de aynı programı takip etmesi sağlanmış, böylece fiilen şubeler kaldırılarak tek tip ders yapılır olmuştur. Bu dersler: edebiyat, Fransızca, tarih-i umumi, coğrafya, hikmet-i tabiye, resim, ilm-i hukuk ve mantık olmak üzere sıralanmıştır ⁽¹⁴⁾. 1873 yılında ikinci Darülfünun açma teşebbüsü de başarısız olmuş ve

(5) Ali ARSLAN, *Darülfünundan Üniversiteye*, İstanbul 1995, s. 24.

(6) ARSLAN, *aynı eser*, s. 26. , İHSANOĞLU, *aynı makale*, s. 522.

(7) Mehmet Emin YOLALICI, "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları" , *Osmanlı*, V. Ankara 1999, s. 292.

(8) İHSANOĞLU, *aynı madde*, s. 522. , Ali ARSLAN, "Osmanlı Darülfünunu", *Osmanlı*, Ankara 1999, s. 29.

(9) Hasan Ali KOÇER, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773- 1923)*, İstanbul 1992, s. 75.

(10) ARSLAN, *aynı eser*, s. 298.

(11) KOÇER, *aynı eser*, s. 75.

(12) DERMAN, *aynı madde*, s. 95.

(13) KOÇER, *aynı eser*, s. 104-105.

(14) İHSANOĞLU, *aynı madde*, s. 522.

okul bir kere daha kapanmıştır.

Yukarıda bahsedilenlere rağmen Batı tarzında üniversite kurma fikri varlığını sürdürmüştür. Galata Sarayı Sultanisi binasında Mühendis, Hukuk ve Edebiyat fakültesinden oluşan Darülfünun-ı Sultani adıyla yeniden açılmıştır. Nizamnamesi bulunmakla birlikte, bu okuldan mezun olmak için her yıl sonunda imtihanlarda başarılı olmak şartı getirilmiştir. Tez hazırlama aşaması bu Darülfünun'da da mevcuttur⁽¹⁵⁾.

Daha önce açılan Darülfünunlarda mali kaynaklar sağlam temellere oturtulmamış, daha çok öğrenci harçları, hayırsever bağışları, vakıf ve devletin yardımlarına bağlı kalmıştı. Darülfünun-ı Sultanide ise giderler daha çok Sultanî'nin gelirlerinden karşılanmıştır. 1877 yılına kadar tam ücretli öğrenciler burada eğitim görürken, bu tarihten sonra burslu okuyan gayrimüslim sayısının artmasıyla okul devlete bağımlı hale gelmiştir⁽¹⁶⁾. Orta öğretimin yeterli olmaması, finans kaynağı ve araç – gereçlerin temin edilememesi, hoca eksikliği, öğrencilerin çoğunluğunun gayrimüslim olması bu okulun da kapatılmasına neden olmuştur⁽¹⁷⁾.

Bütün olumsuzluklara rağmen bu okulun açılması için II. Abdülhamid (1876 – 1909) döneminde de çalışmalar devam etmiştir. Nitekim padişah tahta geçişinin 25. yılında, 1 Eylül 1900'de, Edebiyat ve Hikmet, Ulum-i Riyaziyye ve Tabiiyye, Ulum-ı Aliye-i Diniyye, Hukuk, Tıbbiye olmak üzere beş şubeli olarak açılmıştır⁽¹⁸⁾. Burada diğer okullarda yapılan hatalar yapılmamış, II. Meşrutiyetle birlikte de sistemli bir hale gelmiştir. Kayıt yaptırabilmek için 18 yaş sınırı konmuş, iyi ahlak sahibi ve Mektep-i Sultani, Ticaret, Darüşşafaka ile idadi mezunları bu okula alınmıştır. Me-

zun olmak için ise ilk önce son sınıf derslerinden yapılacak sözlü imtihan- da başarılı olmak ve tez hazırlamak gerekiyordu⁽¹⁹⁾. II. Meşrutiyetten sonra İstanbul Darülfünun'u olarak anılan okul, 1933 yılından sonra da İstanbul Üniversitesi adını almıştır.

SONUÇ

Tanzimat Döneminde hemen her alanda görülen Batı'yı örnek alma hareketi eğitim alanında da kendini hissettirmiş, Avrupa tarzında orta öğretim ve yüksek öğretim kurumları açılmıştır. Bu dönemde medresenin dışında bir yüksek okul açma isteği Darülfünun'un doğmasına sebebiyet vermiştir. Memur yetiştirmek için değil, bürokrat ve üniversite bünyesine uygun insan varlığı sağlamaya yönelik olan bu okul, 1845 yılından 1900'a kadar bir takım olumsuzluklarla karşılaşmış, üç kez kapatılmış, ancak dördüncü denemede açılmış ve bugüne kadar varlığını sürdüren bir kurum olmuştur. Bugünkü anlamda değişik fakültelerden oluşmuş, bu fakültelerde öğretim süresi tez aşamasıyla birlikte dört yıl olarak belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

ARSLAN, Ali, *Darülfünun'da Üniversiteye*, İstanbul 1995.

-----, "Osmanlı Darülfünunu, *Osmanlı*, V. , Ankara 1999, s. 297 – 305.

DERMAN, M. Uğur, "Şeyh Hamdullah" , *Osmanlı Ansiklopedisi Tarih Medeniyet Kültür*, (2. Baskı), İstanbul 1994, s. 92 – 99.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat*, (24. Baskı), Ankara 2007.

ERGİN, Osman, *Türkiye Maarif Tarihi*, III-IV. , İstanbul 1977.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, "Darülfünun" , *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, VIII. , İstanbul 1993, s. 521 – 525.

KOÇER, Hasan Ali, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773 -1923)*, İstanbul 1992.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, İstanbul 1983.

YOLALICI, Mehmet Emin, "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları" , *Osmanlı*, V. , Ankara 1999, s. 281 – 296.

(19) ARSLAN, aynı makale, s. 301.

(15) ARSLAN, aynı makale, s. 299.

(16) İHSANOĞLU, aynı madde, s. 523.

(17) ARSLAN, aynı eser, s. 47.

(18) Osman ERGİN, *Türkiye Maarif Tarihi*, III-IV, İstanbul 1977, s. 1215.

M. Necati Elgin'e Gönderilen
MEVLEVÎ MEKTUPLARI -24-

HALİL CAN'IN MEKTUPLARI -15-

Ali IŞIK

22. a:

Bismihî
es-Selâmü Aleyküm

Erenköy

1/ Şevvâlî'l-mükerrerem/ 1386
25/ Şubat/ 1963

Canım Sultanım;

Hululüyle müşerref olduğumuz
İyd-ı Fıtır⁽¹⁾ mübarek ola. Allahü
azimüş-şân nice sâl emsalinin idrakiy-
le cümlemizi mesut kıla, kulûb-ı
âşıkân⁽²⁾ küşade⁽³⁾ ola. Huzur-ı Akdes-i
Cenab-ı Hünkâr'a⁽⁴⁾ an-karîb yüz sür-
mek bu fakire nasip ola, dem-i Hazret-i
Mevlâna Hû diyelim Hû...⁽⁵⁾

Arifenin pazara tesadüfû, üç gün
de bayramın ilavesiyle yine Kâbetü'l-
uşşâk, dolup taşmaktadır. Sa'yiniz⁽⁶⁾
meşkûr⁽⁷⁾ ve makbul olmakta elham-
dülillah. Ramazan-ı şerifte takdim ey-
lediğim hasretnâme-i âcizî, cevapsız
kaldı. Fart-ı meşgale⁽⁸⁾ malumumuz
olmakla beraber, senden gelen iki satır
dahi olsa, bize bambaşka bir zevk ve
neşe vesilesi oluyor. Efendî'mizin kapı-
sınının hadimi ve nazırı bizim başımı-
zın tacıdır elhamdülillah.

Mehmet Bey'e yine uzun bir mek-
tup yazdım. Bizim Fuat Uluğ Paşa da
orada, her ikisine, birbirlerinin adres-

(1) İyd-ı Fıtır: Ramazan Bayramı.

(2) kulûb-ı âşıkân: Âşıkların kalpleri.

(3) küşade: Ferah.

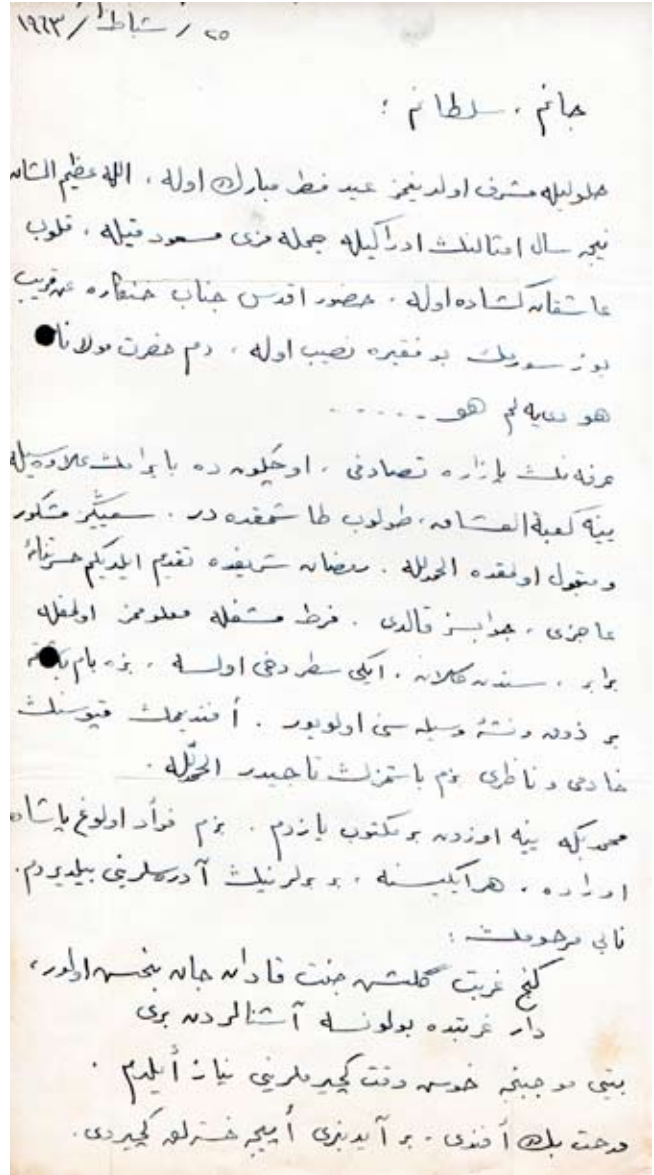
(4) Huzur-ı Akdes-i Cenab-ı Hünkâr: Ulu Sultan
(Mevlâna'nın) kutsal huzuru (dergâhı).

(5) dem-i Hazret-i Mevlâna Hû diyelim Hû: "Zaman
Mevlâna'nın zamanıdır; (aşkına) Hû (Allah) diyelim
Hû..." mealindeki bu ibare Mevlevî gûlbanklarının
sonuç bölümüdür. Mevlevîler bu nidaya baş kese-
rek hep birlikte Hû çekerler.

(6) sa'y: Çalışma, çaba.

(7) meşkûr: Teşekküre ve kendine şükredilmeğe lâyık
olan.

(8) fart-ı meşgale: Aşırı yoğunluk.

lerini bildirdim. Nâbî merhumun:

*Genc-i gurbet Gülşen-i cennet kadar
can-bağş olur*

Dâr-ı gurbette buluna âşinâlardan

وليلر ، جمعيت ايچنده . تجليات جلاليه نك بار اونه راز
 بدايتيكي مع الدسف . طائفه زده آخجه بوقاي كنجي مودل
 كسانه سور يا سني ادراك ايلمه بلوانه مودوي اليه ده
 عني وظيفه معويه ايله مرفش . نه تم الت دوستلوه اولديني
 هني قندوستني بيله ارينلر دايي بر حيارشنه آقشاي . وضعتي
 كرمه لرينه و سجه خانم ايله كند بنده صوكت دفعه كرمه
 اولده آلباي شفيه قنده سزه . ايجيم صيرلارنه ايضاح ايليم
 ايكلي كنده صيرلره آقده . مستكم طياره نضاسي دفعه كلفي .
 ● الحمد ، آقده دهكي حبانده و نطقا لرينه هج كسبه برسي
 اولميين اوكره نك . قيمي اولاديز كونه . يجه هفته زيارنه
 كلفي و وضعتي كورد . طبعي نصيحتلر نك ايليم .
 اولكي مكنولده . اسنانبول مولديلرندنه بعضي تفضيله لر هقنده
 ارشاد و اراي . ايلك تجي اولادونه احمد تصاب اولي نك
 ما سمانلر ييه و ريلدي كي بو سدير . بو قلا صغور ده آلبت
 داخل . الله اصلاح ايلونه .
 ● صاهه سرفنده ايني دفعه جلاله ليه يلبيره افطاره كندم .
 بو جمعه آقشاي ده بده اخوانه ايله ييه كنده كير ديارلار مودون
 صيرلر كونلره عبدالباقي نك زهد و تقاره آلساب ايلديكي
 حال . كورولك سايايه . اولكي سرفنده بو زكاه ده بلاك
 بر قول . هدا سايايه تبريك . وهوي كل شيني قيس .
 ديتنه نك آق فقط اون بوقاي مودون .
 كه ورك . نيكه نك . ياد و رور نك بارلرني تبريك
 ايدلر . نك ده اللرني اويور .
 مقدره حركله اللرله . آيا قلكده اويور . دعا لرني نياز
 ايليم جانم حرم .
 نكده نكده حجاب يير

bir⁽⁹⁾

beyti mucibince hoş vakit geçirmelerini niyaz eyledim.
 Mithat Beyefendi bir aydan beri epeyce hasretlik geçirdi.

22. b:

Veliler, cemiyet içinde, tecelliyât-ı celâliyenin⁽¹⁰⁾ paratonerleridirler. Bu inceliği maalesef, taifemizden ancak birkaç kişi müdrük. Seksen küsur yaş-

(9) Günümüz Türkçesiyle: "Gurbet elde bir tanıdığın bulunması gurbet hazinesi (dir); (bu buluşma insana) cennetin gül bahçesi kadar can bağışlar."

(10) **tecelliyât-ı celâliye**: Cenâb-ı Hakk'ın kahrının ve azametinin tecellileri.

nı idrak eylemiş bir mîr-i muma-ileyh de aynı vazife-i maneviye ile muvazaf. Nitekim en düşkün olduğu, hatta konuşmağı bile arzulamadığı bir çarşamba akşamı, vaziyeti, kerimelerine ve Seniha Hanım ile kendisinden son defa sikke-puş⁽¹¹⁾ olan Albay Şefik⁽¹²⁾ kardeşimize, içim sızlayarak izah eyledim. İki gün sonra Ankara'da meşum tayyare kazası vukua geldi. Lehül-hamd⁽¹³⁾, Ankara'daki muhibbândan ve taallukâtlarından hiç kimseye bir şey olmadığını öğrendik. Kıymetli evlâdımız Güner⁽¹⁴⁾, geçen hafta ziyarete geldi ve vaziyetini gördü. Tabii tafsilatıyla nakletmiştir.

Evvelki mektubunda, İstanbul Mevlevîlerinden bazı tasfiyeler hakkında irşatlar var idi. İlk tecelli olarak Ahmet Kasapoğlu'nun paşmakları⁽¹⁵⁾ çevrildi gibi bir şeydir. Buna Mahmut da elbet dâhil. Allah ıslah eylesin.

Ramazan-ı şerifte iki defa Celalettin Çelebilere iftara gittim. Bu cuma akşamı da bütün ihvan ile yine gideceğiz ve bayramlaşacağız. Son günlerde Abdülbaki Bey'in zühd ü takvada⁽¹⁶⁾ iktisap eylediği hâl, görülmeğe şayan. Evvelki meşrebinden yüz seksen derecelik bir tahavvül, cidden şayan-ı tebrik. Ve hüve âlâ külli şey'in kâdir⁽¹⁷⁾.

İşte sana az fakat öz birkaç havadis.

Evcek, yengemizin, yavrularımızın bayramlarını tebrik ederler. Senin de ellerini öperler. Fakir de hasretle ellerinden, ayaklarından öper, dualarını niyaz eylerim canım hâcem.

Bende-i bendegân-ı Mevlâna
 Halil Can

(11) **sikke-puş**: Sikke giyen

(12) **Albay Şefik** (Can; 1910-23/24 Ocak 2005): Ömrünü Mevlâna ve eserlerine vakfetmiş son Mesnevîhan.

(13) **lehül-hamd**: O (Allah)'na şükürler olsun.

(14) **Ahmet Güner Elgin**: Mektubun muhatabı M. Necati Elgin'in oğlu.

(15) **paşmak**: Terlik tipi pabuç. (Mevlevîlerde dergâha gireceklerin kapı önünde çıkardıkları pabuçları çevrilmez. Bu şeyhe sırt dönmeme saygısının gereğidir. Şayet bir Mevlevî'nin pabucu çevrilmişse, bu onun Mevlevîlikle ilişkisinin kesildiğinin işaretidir.

(16) **zühd ü takva**: Nefsanî zevklerden, arzulardan sıyrılarak kendini ibadete verme ve bütün günahlardan korunma.

(17) Türkçesi: "Allah her şeye kadirdir."